

вом. Партія, що законодавчо не була державною інституцією, за допомоги партійно-адміністративного апарату, концентрувала в своїх руках всю повноту влади. Виник особливий тип державних органів, де всі важелі керівництва та реальна влада об'єдналися в недержавних структурах. Тому стало можливим перенесення рішень центральних органів партії та їх структурних підрозділів на ґрунт державних і громадських організацій, регулювання під час виборчих кампаній якісного складу депутатського корпусу рад усіх рівнів.

Однією з тенденцій реалізації пасивного виборчого права цього періоду стало позбавлення права бути обраним до складу депутатського корпусу рад представників окремих соціальних груп, відносно яких застосовувались обмеження за національністю, віросповіданням, соціальним складом. Аналіз архівних документів надає можливість оцінювати практику позбавлення виборчих прав як фактичну розправу з опозицією і засіб утримання громадян у покорі, оскільки включала обмеження багатьох сторін життєдіяльності громадян, що супроводжувалося грубими порушеннями. В умовах формування тоталітарного режиму, позбавлення пасивного та виборчого права виступало як різновид політичних репресій.

Дослідникам слід провести значну роботу, щоб об'єктивно, повно і правдиво розкрити означену проблему. Необхідно дослідити й охарактеризувати вплив партійних інститутів на формування виборчо-правових норм, проаналізувати їхню реалізацію та зміни під час виборчих кампаній, залежно від конкретної політичної ситуації. На нашу думку, потребою часу є підготовка комплексного наукового дослідження відносно як загального (пасивного і активного) виборчого права, так і виборчої системи та інституту виборів досліджуваного періоду. Вивчення цієї складної взаємодетермінованої системи з усіма її правовими аспектами, своєрідностями, суперечностями, стратегіями та технологіями – нагальна потреба, продиктована логікою вдосконалення інституту виборів і розвитку демократії у сучасній Україні.

1. Броун М., Рівлін Л. *Виборчі права громадян*. – Х., 1930; Василенко М.В. *Досвід перевиборів та чергові завдання рад*. – Х., 1930; Вейблит И.Д. *Досрочные выборы в сельсоветы // Советское строительство*. – 1930. – № 3; Зайцев П.И. *Закон о лишении избирательных прав и нарушение его на практике // Советское строительство*. – 1930. – № 5; Лазовиер И.В. *Перевыборы советов и революционная законность*. – М., 1934.
2. Гусев К., Дробизhev В. *Рабочий класс в управлении государством (1926–1937 гг.)*. – М., 1968; Лепешкин А.И. *Местные органы власти Советского государства (1921–1936 гг.)*. – М., 1957; Кукушкин Ю.С. *Сельсоветы и классовая борьба в деревне (1921–1932 гг.)*. – М., 1968; Смирнова В.В. *Зарождение советского избирательного права. 1917–1925 гг.: Дисс. ... канд. юр. наук*. – М., 1973; Терлецький В.М. *Ради депутатів трудящих УРСР в період завершення будівництва соціалізму (1938–1958 рр.)*. – К., 1966; Ким А.И. *Советское избирательное право*. – М., 1965.
3. Гонтар А.В. *Городские советы Украины: История становления и развития (20–30-е годы)*. – К.; Одесса, 1989.
4. Рудик П.Л. *История советского избирательного права (1917–1936 гг.)*. – М., 1991.
5. Воробьева В.Ю. *Институт выборов представительных органов власти в России XX – начало XX вв. (историко-правовой аспект): Дисс. ... канд. юр. наук*. – СПб., 2004; *Очерки по истории выборов и избирательного права / Под ред. Ю. Веденева и Н. Богодаровой*. – Калуга, 2002; Геворкян В.В. *Развитие института выборов в России: конституционно-правовое исследование: Дисс. ... канд. юр. наук*. – М, 2011.
6. Конституція УСРР // Слісаренко А.Г., Томенко М.В. *Історія Української Конституції*. – К., 1993; Консти-

туція УСРР. – Х., 1929.

7. *Держархів Дніпропетровської обл. (далі – ДАДО)*. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 1136.
8. *Підраховано автором за доповідними записками партійно-державного апарату Дніпропетровської обл. (ДАДО)*. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 1155).
9. *ДАДО*. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 1155.

Moskalenko V.G. The history of the passive electoral law establishment. On the base of documentary materials the significant tendencies of the passive electoral law in the USSR are analyzed and generalized in the article considering the context of the soviet legislation realization.

Key words: institution of election, electoral law, electoral system, legislation, election

О. П. Білоус

ПОЧАТОК БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕРШІ РЕЙДИ СУМСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО З'ЄДНАННЯ В 1941–1942 рр.

Здійснено спробу наукового дослідження бойової діяльності Сумського партизанського з'єднання в перший рік його діяльності. Висвітлено головні вектори партизанської боротьби, проаналізовано їхню роль у посиленні нацистського терору проти місцевого населення в Північно-Східній Україні.

Ключові слова: Північно-Східна Україна, Сумщина, радянський партизанський рух, Сумське партизанське з'єднання, Путивльський партизанський загін

Невід'ємною частиною дослідження життєдіяльності партизанського загону є вивчення його бойового шляху. Всеохопний аналіз боротьби з противником дає змогу оцінити роль партизанської одиниці, визначити пріоритети в тактиці та стратегії ведення війни. Одним із таких формувань, що впливало на життя всього радянського руху Опору на території українського та білоруського Полісся стало Сумське партизанське з'єднання (Путивльський партизанський загін). Це з'єднання завжди привертало до себе увагу з боку дослідників. До історії діяльності партизанів-ковпаківців звертали-ся як представники радянського руху Опору [1–4], так і радянські [5–7], і українські [8–9] історики, гідно оцінюючи їхнє значення у «малій війні» на території Брянщини, Сіверщини та Полісся. Історіографічну базу відносно з'єднання доповнює також істотний джерельний пласт: накази, довідки, донесення, звіти про бойову та диверсійну діяльність, які зосереджені у центральних архівах України. На нашу думку, їх суттєво доповнює унікальна документальна колекція фондозбірні Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.».

Бойова діяльність Сумського партизанського з'єднання (Путивльського об'єднаного партизанського загону) почалася відразу з його створенням. Незважаючи на обмежену кількість особового складу на початковому етапі війни (на 6 вересня 1941 р. загін нараховував лише 35 осіб [10, 1], на 20 вересня – 42 [11, 1]), формування було досить дієвою військовою одиницею. 22 вересня 1941 р. командир загону С. Ковпак підписав наказ № 1, згідно з яким, партизанський загін поділено на дві оперативні групи – відділення розвідників та мінерів [11, 1]. Значення наказу в існуванні нової бойової одиниці мало неймовірно вагоме значення. Путивльський загін уже з перших днів діяльності перетворився на чітко організовану бойову одиницю. Підтвердженням цього є щоденникові записи самого командира: «Спочатку, до нашого виходу в ліс, передбачалося діяти невеликими групами, але почалася боротьба – і ми побачили, що гітлерівці скрізь розставляють гарнізони, для боротьби з якими потрібні великі сили» [2, 42].

Значного поштовху для розгортання партизанської війни надав прихід 18 жовтня 1941 р. до Путивльського загону партизанського формування С. Руднева (21 особа). На спільній нараді вирішили створити єдиний партизанський загін, командиром якого став С. Ковпак, а комісаром – С. Руднев. На момент об'єднання, загін мав у розпорядженні ручний кулемет, 6 автоматів та 49 гвинтівок [12, 50].

Уже 19 жовтня 1941 р. загін дістав бойове хрещення, коли партизани впродовж двох днів успішно відбивали атаки нацистів на Спадщанський ліс. У наказі № 12 по Путивльському партизанському загону йшлося: «Противник у складі одного важкого й одного середнього танків увірвався у Спадщанський ліс центральною дорогою з боку с. Кардаші – без піхоти. Завдання було зрозуміле. Ворог мав на меті знищити наші бази, які частково знаходилися в будинку лісника на центральному кордоні, захопити зненацька загін і знищити» [13]. Під час бою партизанам вдалося захопити середній танк (виявився без значних пошкоджень і до середини листопада партизаном Крайнім його було повністю відремонтовано) та знищити важкий. Також було ліквідовано екіпажі машин у кількості 8 солдатів та місцевого колаборанта. Бій продовжився наступного дня, а проти партизанів пішли 5 танків, 1 танкетка та 14 машин піхоти. Втім, на підступах до лісу «головний важкий танк підірвався на наших мінах... Противник зайняв оборону, відкрив по лісу ураганний вогонь і під його прикриттям вивів із бою понівечений танк та відступив у бік м. Путивля» [14, 36].

Перший великий бій із ворогом, безперечно, мав величезне значення як для віри у власні сили, так і для патріотичного піднесення місцевого населення. Однак, як зазначав І. Слинко, бій у Спадщанському лісі мав і негативні наслідки: «В окремих групах з'явилися випадки самозаспокоєності, зазнайства та недбалості, що різко позначилося на загальному зниженні дисципліни» [15, 92]. Тим часом, С. Ковпак спробував уникнути критичних слів на адресу свого формування, зазначивши, що за цей період Путивльським загonom завдано відчутних ударів по комунікаціях і живій силі противника: «Знищено 5 танків, 1 тягач, 13 автомашин із набоями та живою силою, 2 генерали, 15 офіцерів, 51 солдат; підірвано на основних магістралях і на річках Сейм та Клевень 8 мостів, протяжністю 685 м, з них два – по 250 м кожний; захоплені трофеї: 2 кулемети, 50 тис. одиниць патронів, 280 одиниць снарядів, один танк» [14, 35; 16, 95].

Наступний бій відбувся 1 грудня 1941 р., коли противник знову спробував атакувати Спадщанський ліс. Як і попередній наступ, цей також закінчився невдачею для фашистів. Захоплений раніше танк, став основною ударною силою партизанів, оскільки допоміг ослабити наступ ворога. У наказі загону № 45 зазначалося, що німці та поліція втратили близько 150 осіб убитими та близько 200 пораненими [15, 102]. Партизани втратили трьох кулеметників. Цифра ворожих втрат, наведена в наказі та процитована І. Слинком, викликає щире здивування. Ймовірно, мало місце дописування та підрахунок «на око», адже перевірити кількість убитих німців, окрім них самих, ніхто не міг, а останні навряд чи стали б ділитися з радянською стороною статистикою втрат. Не менший подив викликає й кількість учасників операції. Згадуючи події грудня 1941 р., С. Ковпак вказав у щоденнику, що «противник повів наступ силою близько 3 тис. осіб, серед яких більше половини поліцейських, стягнутих з усіх районів Сумської області» [14, 36–37]. Майже повністю дублює командура загону й колишній ковпаківець М. Старожилов: «Було кинуте

3000 солдатів, озброєних мінометами, гарматами й танками» [4, 38]. Дещо реалістичніші цифри наводить комісар загону С. Руднев у підсумковому звіті «Рік героїчної боротьби», звертаючи увагу на перебіг подій і зазначаючи значно меншу кількість наступаючого ворога: «Німці кинули проти загону, який збільшився до 75 бійців, відбірних 1200 есесівців, озброєних гарматами й кулеметами. У результаті 12-годинного бою фашисти втратили багато убитих і поранених, у паніці залишили лісовий масив» [17]. Близько 1,5 тис. німецьких солдатів і поліцейських називають автори науково-довідкового видання «Україна партизанська», тому є підстави вважати більш достеменними дані партизанського звіту.

По завершенні бою, командування загону підписало черговий наказ, яким вказувалося: «Щоб зберегти людський склад загону для подальшої боротьби, вважаю доцільним залишити сьогодні о 24-й годині Спадщанський ліс і вийти в рейд в напрямі Брянських лісів» [15, 103]. Відповідно до цього наказу, завершився період організації та початку бойової діяльності Путивльського партизанського загону. Відтепер загін переходив на нову тактику боротьби з ворогом – маневри та раптові удари по комунікаціях і окремих гарнізонах противника. Вихід Путивльського партизанського загону на Північну Сумщину (територія Шалигінського, Глухівського, Червоного р-нів) не тільки розширив географію його бойової діяльності, але й став поштовхом для розвитку партизанського руху регіону. Поява сильного в бойовому аспекті, хоча й не чисельного загону, активізувала місцеві партизанські формування, створила умови для збільшення кількості й подальшого об'єднання загонів.

Перший рейд путивлян тривав 4 доби. За цей час партизани подолали 160-кілометрову відстань, поки не зупинилися 6 грудня 1941 р. на відпочинок у с. Хвошівка Севського р-ну (нині Брянська обл.), на околиці Хінельських лісів. Незважаючи на успіх, перехід партизанів пішим ходом засвідчив, що загін не має необхідної маневреності, рух відкритою місцевістю й через населені пункти демаскує їх, унеможливує прихованість маневру, відповідно, і раптовість нападу.

Розташувавшись у 35 кварталі Хінельських лісів [14, 38] (базою загону було обрано хутір Хінельського лісокомбінату), загін розпочав дії за нових умов. Насамперед, проведено низку господарських акцій, результатом яких стало захоплення 80 т зерна (хліба і фуражу), 60 коней з упряжжю та саньми [14, 38], що дало змогу проводити дрібні бойові та господарські операції на відстані близько 50–70 км від бази. Крім того, згідно з наказом командування, проведено акцію зачистки найближчих від бази сіл від представництв окупаційної влади. Такі акції проведено в ряді населених пунктів Середино-Будського, Ямпільського (нині Сумська обл.) та Севського р-нів (нині Брянська обл.). Водночас проводилася активна робота з налагодження зв'язків із місцевими партизанами. Під час знищення осередків поліції, захоплено 35 гвинтівок, 7 кулеметів, 10 тис. набоїв [15, 131].

Перебуваючи в Хінельських лісах, ковпаківці встановили контакти з Есманським партизанським загonom. За активного сприяння командування Путивльського загону, організовано Конотопський та відновлено Севський партизанські загони, надано значну допомогу Шалигінському, Хомутівському, Червоному, Першому Ворошиловському та Ямпільському партизанським загонам. За період 6–27 грудня 1942 р. Путивльський партизанський загін майже вдвічі збільшив особовий склад, за рахунок місцевої поліції поповнив арсенал зброї та набоїв, що натомість дало змогу боротися не тільки з дрібними групами місцевої поліції, але й більш значними гарнізонами противника.

Зміцнівши та збільшившись кількісно, Путивльський загін 28 грудня 1941 р. вирушив у зворотному напрямі – на територію Путивльського р-ну. Перед загоном поставою завдання швидким маршем, через територію Крупецького (нині Рильського) р-ну Курщини та Шалигінського (нині Глухівського) р-ну Сумщини, вийти до Новослобідського лісу Путивльського р-ну. Проте, ця тактика не спрацювала, через сильні заслони ворога, виставлені в сс. Бегоща, Обеста, Локоть, Студенок (Рильський р-н), оскільки ця перешкода заступила партизанам подальше просування.

Внаслідок вимушеної зміни маршруту, перебуваючи в с. Комарівка (Глухівський р-н), 29 грудня 1941 р., спільно з партизанським загоном Червоного р-ну було розгромлено гарнізон противника у с. Улановому (Глухівський р-н), після чого загін повернув на північ, намагаючись заплутати ворога своїм переходом. У ніч проти 3 січня загін передислокувався до с. Красна Стрелиця Хомутовського р-ну, Курської обл. У наступні дні загін, пройшовши територію Севського, Ямпільського та Глухівського р-нів, зупинився 11 січня 1942 р. у с. Каягань (Путивльський р-н).

Детально відобразив шлях, яким загін пройшов на початку 1942 р., І. С. Ковпак: «Зустрівши на шляху сильні ворожі заслони, ми змінили маршрут і поклали собі за мету дістатися в наш район з іншого боку, подальше на захід. Повернувши на північ, загін пройшов краєм Курської та Орловської областей, і 10 січня через Глухівський район вступив до Путивльського району. По дорозі месники очистили від ворога з десятків сіл і знищили кілька ліній зв'язку» [2, 60]. Вторить командир і «Звіт командування з'єднання про бойову діяльність і партійно-політичну роботу загонів з'єднання за період з 6 вересня 1941 р. до 1 січня 1944 р. і додатки до нього» [18, 14]. Більш точно на рейді партизанів із Хінельського масиву до Новослобідського лісу акцентував увагу І. Слинко: «Партизани очистили багато сіл від німецьких ставлеників і поліції, зрізали стовпи і знищили телеграфно-телефонний зв'язок до 4-х кілометрів на ділянках Глухів–Севськ, Глухів–Макове, Глухів–Воронеж–Кролевець, Слоут–Собичеве, захопили продовольчі склади противника у с. Воздвиженському, де вилучили 5 т зерна» [15, 135].

У районі Новослобідського лісу партизани пробули тиждень. Як зазначив С. Ковпак, «залишатися тут або десь в іншому місці ми надовго не збиралися» [2, 61]. За цей час було розгромлено групу поліції у с. Воргол (Кролевецький р-н). Після цієї операції здійснено перехід до с. Бруски та паралельно розгромлено загони поліції у сс. Волокитине, Будище, Погаричі. Водночас розпочала роботу диверсійна група. За допомогою партизанів Глухівського загону, мінерами-ковпаківцями підірвано 2 залізничних мости, загальною протяжністю 52 м на магістралі Київ–Москва, а також на ділянці між станціями Макове–Терещенківська та біля с. Малий Вороніж [15, 136]. У с. Бруски затриматися не вдалося і впродовж найближчих 10 днів загін постійно рейдував, маневруючи територією Путивльського і Глухівського р-нів та уникаючи відкритого бою з фашистами.

20 січня 1942 р., задля протидії загоном противника, в кількості 110 солдатів і поліцейських [15, 138], партизани змушені були зайняти оборону на околиці с. Гута (Глухівський р-н). Путивлян підтримав місцевий загін самооборони та партизани Глухівського р-ну. Бій тривав понад дві години, з настанням ночі ворог відійшов до сусіднього села Землянка, втрапивши, за даними партизанської розвідки, убитими – 8 та пораненими – 5 осіб (даних по партизанському загому немає) [15, 138]. 19 січня 1942 р., за день до сутички в Гуті, керів-

ники Путивльського загону зустрілися з командуванням Глухівського загону, яке перебувало на своїй базі у Слоутському лісі. На нараді ухвалено й далі співпрацювати разом, оскільки обставини вимагали ефективних дій партизанів проти окупаційних підрозділів. 28 січня 1942 р. відбулося організаційне об'єднання обох загонів, що закріплено в наказом від 29 січня 1942 р. № 68: «У зв'язку з тим, що наступив момент боротьби з фашизмом в його тилу великими силами, вважати доцільним об'єднати Путивльський і Глухівський партизанські загони з 28 січня 1942 р.» [15, 139]. За три дні, після об'єднання з глухівчанами, до складу Путивльського загону влилася ще одна бойова одиниця – Шалигінський партизанський загін. Після цих реорганізацій, Путивльський партизанський загін став називатися об'єднаним [12, 49]. Відповідний наказ з'явився 1 лютого 1942 р., а згідно з ним, «Конотопський, Глухівський і Шалигінський загони ставали оперативними групами №№ 6, 7 і 8» [15, 141].

Вже у лютому 1942 р., продовжуючи маневрувати Північною Сумщиною, об'єднаний Путивльський партизанський загін розгромив окупаційну владу в 22 населених пунктах, зокрема Баничах, Вікторовому, Перемозі (Холопковому), Коротченковому (Погрібах), Кочергах, Стрільниках тощо. Так, у Баничах одночасно проведено господарську акцію та захоплено або знищено 1080 т зерна, 25 т овочів, 480 т сіна [15, 143]. Зухвалі дії партизанів, усезростаюча небезпека їхніх дій, а також ненадійність місцевої поліції призвели до виокремлення для боротьби з ними 105-ї угорської стрілецької дивізії [4, 47].

Першою зустріччю з угорцями для партизанів став бій біля с. Дубовичі (Кролевецький р-н) 25 лютого 1942 р., у якому взяли участь: 4, 7, 8 та 10 оперативні групи. Розпочавшись о 12 годині дня, бій тривав, із невеликими перервами, до ночі. Окупаційний загін рушив у напрямі Кролевця, партизани намагалися відійти, щоб перегрупувати сили та зайняти нові рубежі. Як зазначав І. Слинко, посилаючись на угорські трофейні документи, на момент бою, «Путивльський об'єднаний загін нараховував близько 500 бійців, мав на озброєнні 3 гармати, 2 крупнокаліберні кулемети, 16 станкових та 25 ручних кулеметів, велику кількість гвинтівки і набоїв» [15, 150]. Тут доцільно зазначити, що М. Старожилов наводив зовсім іншу статистику їхнього озброєння: «Група партизанських загонів на цей час була ще недостатньо озброєна. Наприклад, 8 рота на 30 бійців особового складу мала лише 16 гвинтівок, а на всю групу загонів було 4 станкових кулемети, 2 міномети та близько 20 автоматів» [4, 47]. Начальник штабу загону Г. Базима, аналізуючи стан партизанського озброєння на кінець лютого 1942 р., також відзначив нестачу зброї та боеприпасів, хоча наголосив на швидкому доозброєнні: «За два дні партизани роздобули близько ста гвинтівок... Погано була озброєна група Павловського і кролевчан» [19, 112]. На думку Г. Базими і С. Ковпака, гостро відчували нестачу набоїв і партизанські мінометники, напередодні бою вже у Веселому (через три дні після подій у Дубовичах) в їхньому розпорядженні було всього по 15 мін на розрахунок [19, 60–73].

Бій у Дубовичах став початком каральної акції проти сумських партизанів, яка мала на меті розгромити Путивльський загін у триденний термін. Переслідуючи ковпаківців, які намагалися вийти на оперативний простір, угорські військові частини заблокували їх у с. Веселому (Путивльський р-н). Бій у Веселому відбувся 28 лютого 1942 р. і впродовж 16 годин, під «акомпанемент» 25–30 градусного морозу. Під час бою против-

ник використав німецькі та угорські окупаційні частини, а також підрозділи місцевої поліції, намагаючись повністю оточити партизанів. Розпочавши атаки з півдня, до середини дня переніс епіцентр подій на північ і схід, а згодом і на північний захід від села.

Ще на початку бою дістав важке поранення комісар загону С. Руднев: «Досі йому щастило, а от у веселівському бою комісар дуже постраждав – куля увійшла під лівим вухом, а вийшла під правим, простреливши щелепу, піднебіння і язик» [2, 161]. Під час перестрілки загинув комісар Глухівського загону О. Білявський. Загалом, за час оборони с. Веселого, партизани втратили 24 бійця [15, 155]. Дещо меншу, але точнішу цифру партизанських втрат навів М. Старожилов: «Загинули 9 партизанів, 12 осіб були поранені» [4, 47]. Втрати під час бою у с. Веселому стали найбільшими для ковпаківців, з моменту створення загону. Противник, намагаючись розгромити Путивльський загін, за різними джерелами, втратив до 600 солдатів [4, 48; 16, 245; 2, 72; 15, 156]. Безпосереднім результатом бою стало те, що, фактично повністю витративши боезапас, Об'єднаний загін змушений був повернутися до Хінельських лісів. Уже в ніч проти 1 березня був взятий курс на с. Бруски (Путивльський р-н). Завдання загону полягало в тому, щоб у наступні дні, різко змінивши напрям руху, вийти на територію північної Сумщини, через західні області Курщини.

Боем у с. Веселому завершився зимовий рейд Путивльського об'єднаного загону. Цей бій став першим, у якому партизани змогли нав'язати великому військовому гарнізону свої умови; витримати своєрідний іспит із ведення бою на відкритій місцевості та перевірити тактичну грамотність командирів і зрілість командування в проведенні значних бойових операцій.

Відпочивши та поповнивши матеріальну базу, партизанські загони приєдналися до активної боротьби на території Середино-Будського р-ну та прилеглих теренів Курщини і Брянщини, не даючи змоги противнику створити загороджувальну зону між Хінельськими та Брянськими лісами. До осені 1942 р. тривала запекла боротьба між окупаційною владою та партизанами за «ворота на Україну» (територія Середино-Будського р-ну, яка зв'язувала два лісових масиви), якими стали «села Жихове, Пигарівка, Чернацьке, та м. Середино-Буда, розташовані майже на одній лінії із заходу на схід кілометрів за сім-вісім одне від одного» [20, 2–3].

Проводячи бойову діяльність протягом майже 6 місяців, загін фактично не розгорнув диверсійної роботи на комунікаціях ворога. Командири намагалися це пояснювати браком вибухівки та радіозв'язку з радянським тилом, але головною причиною полягала в тому, що загону не вистачало досвіду в організації диверсійної роботи, оскільки не було практики та була слабкою підготовка кадрів. Разом із тим, треба відзначити і той факт, що частина залізничних сполучень на території Сумщини ще не була відновлена та не експлуатувалася противником.

У подальшому Путивльський об'єднаний партизанський загін (Сумське партизанське з'єднання) зажив слави однієї з найпотужніших радянських партизанських бойових одиниць на території окупованої України, заклавши основи нелегальної війни, накопичивши величезний досвід тактики ведення бою та переміщення значної групи людей на довготривалій відстані у стислі строки, зокрема в перші місяці війни.

1. Брайко П.Е., Калининко О.С. *Внимание, Ковпак! (документ. повесть)*. – М., 1971.
2. Ковпак С.А. *Від Путивля до Карпат*. – К., 1949.
3. Татаренко Л.С. *Гром с Путивля. Сказание о Ковпаке и его боевых похождениях*. – К., 1977.

4. Старожилов М.В. *Партизанське з'єднання С.А. Ковпака (з історії створення)*. – Львів, 1966.
5. Курас И.Ф., Кентий А.В. *Штаб непокоренных (Украинский штаб партизанского движения в годы Великой Отечественной войны)*. – К., 1988.
6. *Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине 1941–1944: В 2 т. / В. Немяты, Д. Григорович, В. Замлинский*. – К., 1985. – Т. 2.
7. *Народна боротьба на Україні в роки Великої Вітчизняної війни / І. Кулик, І. Слинко, В. Клоков*. – К., 1957.
8. Кентий А., Лозицкий В. *Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941–1944)*. – К., 2005.
9. Коваль М.В. *Україна: 1939–1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії*. – К., 1995.
10. *Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України)*. – Ф. 63. – Оп. 1. – Спр. 4.
11. *ЦДАГО України*. – Ф. 63. – Оп. 1. – Спр. 8.
12. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941–1945 рр.) / Упор. О. Бажан та ін.; редкол.: В. Смолий та ін.* – К., 2001.
13. *Наказ по Путивльському партизанському загону № 12 від 19.10.1941 р. // Фонди Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.» (далі – Фонди МКНМІВВВ)*. – КН-21895. – Д-4589.
14. *Партизанская война на Украине. Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941–1944. / Сост. О. Бажан и др.* – М., 2010.
15. Слинко І.І. *З'єднання партизанських загонів Сумської області під командуванням С. А. Ковпака (перший рік боротьби): Дис. ... канд. іст. наук*. – К., 1948.
16. *Сумская область в период Великой Отечественной войны Советского народа (1941–1945 гг.): Сб. док. и мат.* – Х., 1963.
17. *Рік героїчної боротьби // Фонди МКНМІВВВ*. – КН-11380. – Д-2009.
18. *ЦДАГО України*. – Ф. 63. – Оп. 1. – Спр. 1.
19. Базима Г.Я. *Слідами великого рейду*. – К., 1988.
20. *ЦДАГО України*. – Ф. 63. – Оп. 1. – Спр. 54.

Bilous O.P. *The beginning of the battle activity and the first raids of the Sumy partisan formation in the 1941–1942th.* The author has made the attempt to research the first year of the Sumy partisan formation activity. Is analysed the main vectors of partisan struggle and revealed its role in the growth of the Nazi terror against the North-Eastern Ukraine population.

Key words: North-Eastern Ukraine, Sumy region, Soviet partisan movement, Sumy partisan united formation, Putivlsky partisan detachment

М. М. Нанівська

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ДРОГОБИЦЬКО-БОРИСЛАВСЬКОГО НАФТОПРОМИСЛОВОГО РАЙОНУ В ЧЕТВЕРТІЙ П'ЯТИРІЧЦІ (1946–1950 рр.)

Дослідження присвячене вивченню соціально-економічного становища Дрогобицько-бориславського нафтопромислового району періоду четвертої п'ятирічки. Розкриваються особливості життя і діяльності населення Дрогобича і Борислава у 1946–1950 рр.
Ключові слова: Дрогобицько-бориславський нафтопромисловий район, Дрогобич, Борислав, четверта п'ятирічка

Ключовим завданням післявоєнної доби в СРСР стала відбудова народного господарства, для чого був прийнятий четвертий п'ятирічний план (1946–1950 рр.). Ним передбачалося за п'ять років перевершити довоєнний рівень валового випуску продукції та відновити виробничі потужності. Четверта п'ятирічка була затверджена у 1946 р. спеціальними законами сесій верховних рад СРСР і УРСР. В Україні головним завданням п'ятирічки була відбудова, зруйнованого війною,